

A bírálóbizottság értékelése

Az értekezés a 20. századi magyar történelem 1945 és 1956 közötti, tartamában ugyan rövid, ám fordulatokban igen gazdag időszakát dolgozza fel. Már címválasztása is jelzi, hogy a jelölt kísérletet tesz történetírásunk fogalmi készletének módosítására, és új terminusokat vezet be, amelyek némelyike vitatható, de épp ezért feltehetően termékenyítőleg fog hatni történetírásunkra. Különösképpen problematikusnak és vitathatónak tartható a Rákosi-korszak fogalmának kiterjesztése az 1944 és 1947–48 közötti időszakra, valamint 1956-ra és az 1956 utáni hónapokra is. Más fogalmi meggyőzőbbek, és szakmai körökben, illetve publikációkban máris megjelentek. Ilyen pl. a „rejtőzködő transzformációs veszteség” terminus technicus. A szerző a hagyományos kronológiai rendet ötvözi a tematikus rendezéssel, a végeredmény egy rendszerszemléletű feldolgozás.

A jelölt a korszakra és a témára vonatkozó magyar és a legfontosabb nemzetközi szakirodalom kiváló ismerője. Alkotó módszerének alapvető vonása az alaposság, jegyzetelésében azonban mégsem tükröződik az a hatalmas mennyiségű primer levéltári forrás, amelyet több évtizedes kutatói munkája során átnézett. Helyes lett volna reflektálnia más szerzők eltérő nézeteire is. Az értekezés gyengéje, hogy a jelölt helyenként az indokoltnál bonyolultabban fogalmazza meg mondanivalóját, stílusa időnként körülményeskedő. Expresszív kifejezései számos ízben inkább rontanak a mű tudományos értékein, semmint megerősítenék azt.

Alapos a mű historiográfiai elemzése, különösen az 1980-as évekre vonatkozó rész. Az értekezés legjobban kimunkált és a legtöbb új elemet tartalmazó részei a Rákosi-rendszer terroruralmát mutatják be. Bizonyítja, hogy tudományos tárgyilagossággal is lehet, sőt csak így lehet bemutatni a rendszer embertelenségét. Jelentős előrelépésnek minősíthető a Rákosi-rendszer természetrajzának ábrázolása, ugyanakkor vitatható az 1952–53-as gazdasági és legitimációs válság anarchiaként történő bemutatása. Az értekezés fontos adalékokkal járul hozzá az 1956-os forradalom előtörténetének és fejleményeinek értelmezéséhez is. Kivált a rendszer működőképességének erodálásának és az MDP szétesésének bemutatásával, amelyek következtében a kormányzópárt képtelen volt a válság kezelésére. Érdemes lett volna egyértelműen a középpontba állítani a szovjet vezetés tűréshatárának vizsgálatát. A magyar–szovjet viszony meghatározására a jelölt a „protektorátus” kifejezést használja, ami legalábbis vitatható fogalmi újítás, tekintettel annak tartalmára (ugyanis nem csupán a szuverenitás csorbulását, hanem az intézményrendszer teljes kisajátítását jelenti). Sikeres a sajtó felhasználása, az ideológiai, kulturális, tudományos téren végbement gleichschaltolás bemutatása.

Az értekezés elkészítette tíz esztendő magyar történelmének koherens, kronologikus magyar politikai társadalomtörténetét. Az értekezés egyik alapvető tudományos értékét a bizottság abban látja, hogy a szerző témáját két irányból – a hatalom változó szándékai, illetve annak társadalmi-szellemi-kulturális következményei felől – közelíti meg. A jelölt meghaladja az ismert sémákat, és nem korábbi művek szimpla összegzésével, hanem eredeti gondolatokat, új és történetileg alátámasztott – esetenként vitatható – megállapításokat tartalmazó szintézissel járult hozzá a korszak jobb megismeréséhez.